משנה · אחרונים · הון עשיר · סדר קדשים

הון עשיר על משנה חולין

רבי עמנואל חי ריקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הון עשיר על משנה חולין

רבי עמנואל חי ריקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הון-עשיר-על-משנה-חולין/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה ב 4
פרק ב 4
משנה ב 4
משנה ג 5
משנה ד 5
משנה ח 5
משנה ט 5
משנה י 5
פרק ג 6
משנה א 6
משנה ב 6
משנה ו 7
משנה ז 7
פרק ד 7
משנה א 7
משנה ג 7
משנה ה 7
פרק ה 8
משנה א 8
משנה ד 8
פרק ו 8
משנה ד 8
משנה ה 8
פרק ז 9
משנה ד 9
משנה ו 9
פרק ח 9
משנה א 9
משנה ב 11
משנה ד 11
פרק ט 11
משנה א 11
משנה ב 11
משנה ד 11
משנה ה 13
משנה ו 14
משנה ז 14
פרק י 14
משנה א 14
משנה ג 14
פרק יא 15
משנה ב 15
פרק יב 15
משנה ב 15
משנה ג 16
משנה ה 16

פרק א

משנה ב

חולין

חולין יש בו י"ב פרקים כנגד י"ב דברים עקריים שנזכרו בו, והם שחיטה. כסוי. טריפה. טומאת אוכלים. ראשית הגז. שלוח הקן. בשר בחלב. גיד הנשה. אותו ואת בנו. מתנות כהונה. סימני חיית הארץ. וסימני דגי הים. וע"ד הנסתר י"ל להיות כי חולין הם במטטרון כמבואר במאורות נתן (מאורי אור אות הח' סי' ע"ו), וידוע שהוא ביצירה ששם עץ הדעת טוב ורע איסור ומותר, ובו מקנן ז"א אשר לו שם הויה שבו י"ב צירופין:

הכל שוחטין ולעולם שוחטין ובכל שוחטין. סדרם כפי הסדר ששנאם לעיל, ועוד משום דחוק קאי על ובכל שוחטין לבד, שנאו בסוף:

והמגרה. מגל קציר אצטריכא ליה ומגירה נשנית אגב, משום הכי שנאה אחריו:

ואם החליקו שיניה הרי הוא כסכין. ולא גזרינן דילמא מאן דחזי לשחוט בו ולאו אדעתיה דהחליקו שיניה, אתי למשרי מגל קציר לשחוט בו לכתחילה בדרך הולכה, דהוה ליה גזירה לגזירה, דהולכה גופא לא אסירא אלא משום גזירה דהובאה. וליכא למימר דילמא אתי למשרי מגל קציר אפילו בדרך הובאה דודאי קורעת, דבטלה דעתו אצל כל אדם, דכ"ע ידעי דאסור לשחוט ע"י פגימה הקורעת:

פרק ב

משנה ב

השוחט שני ראשין כאחד וכו' שנים אוחזין וכו'. לא כללם בבבא אחת משום דרישא בקדשים וסיפא בחולין כמ"ש התי"ט:

שנים אוחזין וכו' שחיטתו כשרה. קתני שחיטתו לשון יחיד, דאין השחיטה קרויה אלא על שם אחד מהם, והדבר שקול בעיני, אי אזלינן בתר המברך אפילו עומד למטה, או בתר העומד למעלה האוחז בקתא של סכין כדרך כל השוחטים, ונפקא מינה לענין כסוי הדם, דמי שהשחיטה נקראת על שמו הוא יכסה (עי' דף פז. ושפך וכסה מי ששפך יכסה), כן נראה:

משנה ג

נפלו כליו והגביהן. אצטריך לאשמועינן דאע"ג דיכול לגמור השחיטה קודם שיגביהם, יכול להגביהם כדי שלא יטנפו, כל זמן שלא ישהה שיעור שחיטה, ודבר זה לא שמעינן ליה מסכין:

השחיז את הסכין וכו'. מלתא אגב ארחיה קמ"ל דאיש העף בשחיטה בלי שקדם לה טירחא אחרת, דיינינן ליה כמתעלף ולא מוקמינן ליה לשוחט, כן נראה:

משנה ד

כלל אמר ר' ישבב וכו'. הכא אינו אומר זה הכלל אלא כלל אמר רבי ישבב, אע"ג דכבר הזכיר שמו לעיל, משום דהפסיקו רבי עקיבא:

משנה ח

לשם וכו' לשם וכו'. אצטריך דלא תימא עד שישחוט לשם כולהו כאחד:

לשם מדברות. ק"ק דה"ל לשנותו קודם ימים ונהרות:

שנים אוחזין. פי' שנים שאוחזין, אבל שנים אוחזין דמשנה ב' לפי מ"ש התי"ט התם דר"ל דלכתחילה, אין פי' זה עולה. ואין לומר דהתם נמי צריך לפרש הכי ואיירי בקדשים דומיא דרישא ובדיעבד, דהא אמרו עלה בש"ס דחולין דף ל' ע"ב דאין חוששין שמא ידרוסו זה על זה, ואי בדיעבד אין חוששין שמא דרסו הל"ל, דבאמרם ידרוסו משמע ששוחטין לכתחילה ואין חוששין שמא ידרוסו:

שחיטתו פסולה. ה"נ קתני שחיטתו לשון יחיד, על כי שחיטה זו פסולה מפני המחשבה רעה שחשב אחד מהם:

משנה ט

אין שוחטין לתוך הגומא כל עיקר. אבל עושה גומא בתוך ביתו. כדי שיכנס הדם. המפוזר בחוץ לתוכה. ויהיה ביתו מנוקה. ובשוק אף כן לא יעשה. ובדיוק לישנא דמתניתין החסרון מובן בפשיטות, דכמעט לא שייך לומר בה חסורי מחסרא, ומשום דבעושה מקום חוץ לגומא חילק בין שוק לבית, בגומא עצמה דאין בו חילוק זה דלעולם אסור קתני כל עיקר:

משנה י

השוחט לשם עולה לשם זבחים לשם אשם תלוי. כסדר הזה נשנו בויקרא:

לשם פסח. משום דאמרי קשחיט שלמים בחוץ שנאו בתר שלמים:

שנים אוחזין וכו' שחיטתו פסולה. עיין מ"ש על כיוצא בזה במשנה ח':

אסור. אע"ג דאסור ופסול חדא מילתא היא כמ"ש התי"ט, מ"מ יש לדקדק בו מדשני התנא בדבורו הרגיל, ולומר דרמז לנו התנא הכא בסוף דיני שחיטה, דאיסורא נמי איכא לנבל בהמה לכתחילה ולאוסרה באכילה ללא צורך, דהכי איתא בירושלמי (עי' תוס' ע"ז מ. ד"ה אמר ועי' ב"י יו"ד קטו אות ג) דכשם שאסור להתיר את האסור כך אסור לאסור את המותר. וטעמא נ"ל עפ"י מה שכתוב בלמודי האר"י זלה"ה דשמא יהיה שם באותו דבר נפש בן אדם, המתוקנת ע"י אכילת אדם אותו הדבר בברכתו הראויה אליה ובכוונה רצויה, ואם יאסר אותה והיא מותרת הרי הוא גרמא בנזיקין שאין אותה הנפש מתתקנת, ואדרבא ע"י זה אפשר שיורידנה במדרגה יותר גרועה שתאכל מבהמה טמאה או כיוצא בה, וכתיב (משלי יז, כו) גם ענוש לצדיק לא טוב:

פרק ג

משנה א

נקובת הושט ופסוקת הגרגרת. אע"ג דמשנה זו קודם חזרה נשנית ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה, מ"מ סידרא רבינו הקדוש בענין שנבין האמת, והוא כי באלו השתים הבהמה הוי נבלה ולא טרפה מאחר שהודה ר"ע לרבי ישבב, והיינו דשינה בהם בשנותו נקובת וכו', ולא קתני ניקב ונפסק כמו באחריני:

ניקב קרום של מוח. לבית חללו דהיינו הפנימי, משום הכי לא שנאו ברישא אלא הכא סמוך לניקב הלב לבית חללו, ועל סירכא זו נשנית בכולי משניות דפרקין:

נשברה השדרה וכו'. שנאו אחר ניקב הלב לבית חללו, לומר דדומה לו, דטריפה מפני שנפסק מה שבבית חללה דהיינו החוט, ולא מחמת השבירה:

הריאה שניקבה וכו'. משום דבעי למימר בה ענין אחר, דהיינו שחסרה, לא קתני כמו באחריני ניקבה הריאה וכו', וה"ט לכרס הפנימי שניקבה וכו':

לבית הסמפונות. לסמפונות לא קתני אלא לבית הסמפונות, ש"מ דלסמפון הגדול שבו שופכין כל הסמפונות קאמר:

ניקבה המרה. שנאו הכא סמוך לניקבו הדקין, לרמוז דזה כזה, דבעינן שינקב למקום שאין דבר אחר סותמה, להיות טריפה כמו הדקין:

משנה ב

אלו כשרות וכו'. סירכא דסדר אלו טריפות נקט:

ניטל לחי התחתון. שנאו הכא סמוך לדיני הכליות, משום דזה כזה, דלא בכל ענין כשרים כמ"ש הר"ב:

משנה ו

ר"א בר צדוק אומר. אע"פ שהתי"ט כתב בשם המגיד דס"ל להרמב"ם דלא פליג, אין לנו שום הכרח לומר כן, ושמא דת"ק לא ס"ל שיהיה זה סימן מובהק:

משנה ז

רבי יוסי אומר ושמו חגב. התי"ט כתב דהרא"ש (סי' סו) הוכיח דלא פליג. והאמת כך הוא, דמדלא נקט ת"ק ראשו ארוך, ש"מ דאייתר חגב לשמו חגב כדאיתא בש"ס (דף סו.), זו היא הוכחת הרא"ש. והכא לא עלה בידי למצוא טעם אמאי דלא תני אמר ר' יוסי, וגם א"א לומר דלא כדברי הרא"ש מן הטעם שהעתקתי, ודוחק הוא לומר דהין הכי נמי דפליג וחגב דריש ליה למלתא אחריתי, דלא יש לזה גילוי בש"ס. ואין לומר, אלא דאי הוה קתני אמר ר"י ושמו חגב, איכא למטעי ולמימר דכללא יהיב דכל ששמו חגב ודאי אית ביה כל הסימנים הללו, ונפקא מינא למאן דמשכח חגב דרגליו וקרסוליו וכנפיו חתוכות, דכל דקרו ליה חגב ודאי טהור הוא, ואינו כן, דאפשר דיקרא חגב ולא יהיה לו סימנים הללו. לכך קתני ר"י אומר ושמו חגב, דמוכח מלשונו דמוסיף עוד סימן על הסימנים האמורים, ודוק. או אפשר דהוי איפכא, ובהא פליג את"ק, דלת"ק לא סגי בשמו חגב להבחין בין הטהור לטמא כי לא חזי שאר הסימנים, לכך לא הזכירו אע"ג דאף הוא ס"ל דבעינן שמו חגב, ולר"י סגי, דס"ל דליכא חגב דיהיה שמו חגב שלא יהיה בו גם כן שאר הסימנים, אע"ג דאפשר שימצא חגב שיהיה בו כל סימני טהרה ולא יהיה שמו חגב, וחגב כי האי טמא הוא דהא בעינן שיהיה גם כן שמו חגב, לכך קתני ליה בלישנא דפליג, וזה נלע"ד אמיתי:

פרק ד

משנה א

חותך. לכתחילה משמע, וזה יארע בבהמה המקשה לילד שיחתכו העובר שבמעיה להצילה, ואין בזה איסור צער בעלי חיים דאדרבא יפה הוא לה, ואגב עובר הניח לשון זה אף לטחול וכליות, ואף אלו אפשר דלרפאותה מאיזה חולי קא חתיך להו:

משנה ג

בין בבהמה טמאה. הקדימה לטהורה, משום דאתיא מדרשא וחביבא ליה:

משנה ה

רבי שמעון שזורי וכו'. אפשר דבאתריה לא היו חורשים בבהמה עד שתהא לה כ"כ שנים, ואי לאו הכי לא ידעתי אמאי נקט חמשה שנים:

פרק ה

משנה א

בין בארץ בין בחוצה לארץ. לא אשתמיט התנא לשנות בשום דוכתא דמכלתין בזה בין, כי אם הכא בבבא זו. משום דדין זה הוא דווקא בשני גופים, וארץ וחוצה לארץ הם שני מקומות, ואילו לא שנה בין איכא למטעי ולומר, דאע"ג דדבר זה אינה חובת קרקע, כיון דדין זה בעניינא דקדשים כתיב, לא קרבי אלא בארץ מאחר שנכנסו בה ונבנה בית המקדש, דבעינן שישחוט לפחות אחד מהם בארץ להיות חייב, והכי היינו מפרשים בארץ ובחוצה לארץ:

בין בארץ בין בחוצה לארץ. אע"ג דבבא זו לא נשנית אלא אגב חולין ומוקדשין דאצטריך, הקדימה משום דבעי לאחר בבא דחולין ומוקדשין לכלהו, דכיצד דמתניתין לא קאי אלא עליהו, ולא הקדים בפני הבית דאף הוא אצטריך, לבארץ, משום דבתחילה נכנסו לארץ ואח"כ נבנה הבית, ומהאי טעמא הקדים חולין למוקדשין אע"ג דהוי זו ואצ"ל זו, כיון דבעניינא דקדשים כתיב, משום דהבהמות חולין היו טרם הוקדשו, אבל בארץ ובפני הבית אע"ג דחוצה לארץ ושלא בפני הבית קודם, לא חש להקדימם מהאי טעמא דאמרן בחולין ומוקדשין, משום דלא הוי ארץ וחוצה לארץ מקום אחד, ולא בפני הבית ושלא בפני הבית זמן אחד, כמו דאפשר להיות חולין ומוקדשין גוף אחד, משום הכי לא חש להא אלא סידרם בסדר לא זו אף זו, וסירכא דהאי מתניתין נקט בכולהו שאר פרקי דמכלתין דדמו להאי:

משנה ד

אלף. אלו קתני הרבה, היה מאריך בלשונו אות אחד, וה"ט נמי למאה דמשנה ד' פ"ו, וה"ט לכל כיוצא בזה, מלבד הטעמים אחרים שכתבתי בכל אחד במקומו:

פרק ו

משנה ד

כסהו הרוח חייב לכסות. כשנתגלה, וה"ט דשנאו אחר כסהו ונתגלה אע"ג דדומה לבבא ראשונה דחייב:

משנה ה

או בדם החיה. ובזבחים פ"ה משנה ו' דתנן לבבא זו לענין קדשים תנן חיה בלא הא הידיעה, וטעמא דהתם כל חיה במשמע, דאין שום חיה קרבה, ולכן אין שום דם חיה

ראוי לזריקה, אבל הכא איכא דם חיה דחייב בכסוי, ולכן צ"ל החיה דלא בר כיסוי דהיינו שלא נשחטה, דדמה הוא דם הקזה וכיוצא:

פרק ז

משנה ד

כבשר בלפת. כתב הר"ב, דהכי גמירי הלכה למשה מסיני. ואע"ג דלית הלכתא כמשנה זו וכמ"ש הר"ב, לא נדחית מפני זה ההלכה, דנפקא מינה בנתבשל גיד דהיתר בבשר אסור דמשערין אותן כך, דהא שיעור זה הוא בששים כמ"ש התוספות שם בדף צ"ז ע"ב ד"ה [כל איסורין] (על השיעורין) וכו' ע"ש, והכי הלכתא. והא דלא קתני סתם בשישים, מלתא אגב ארחיה קמ"ל דבשר בלפת לא יהיב טעמא ביותר מששים, משא"כ בצל וקפלוט הנזכר בש"ס ע"ש:

משנה ו

ואינו נוהג בטמאה וכו'. משום דר' יהודה דלעיל אגב שליל שנא חלבו, והוצרך לשנות פלוגתא דר"מ דקאי אף על החלב, ובזה הפסיק הענין הנוהג ואינו נוהג, לא קפיד לשנות דין זה עוד עד לבסוף אחר שגמר כל דיני גיד:

פרק ח

משנה א

ובה"א לא עולה ולא נאכל. לשון הר"ב, ואין להקשות ב"ה היינו ת"ק דאמר לעיל דאסור להעלותו עם הגבינה על השלחן, די"ל דה"ק דבר זה מחלוקת ב"ש וב"ה, ואין זה סתם ואח"כ מחלוקת, דב"ש במקום ב"ה אינה משנה, עכ"ל. כל זה הוציאו מהתוספות (דף קד:) וז"ל אמאי דגרסינן בש"ס (שם) ר' יוסי היינו ת"ק וכי תימא וכו' אלא קמ"לן מאן ת"ק ר' יוסי. וז"ל התוספות: ר"י היינו ת"ק. אב"ה לא פריך היינו ת"ק, דהכי קאמר דבר זה מחלוקת ב"ש וב"ה, ואין זה סתם ואח"כ מחלוקת דב"ש במקום ב"ה אינה משנה, עכ"ל. **והנה** תחילת דברי התוספות מובנים, דמדהקשה הש"ס דר' יוסי דאמר זו מקולי ב"ש וכו' היינו ת"ק דאמר העוף עולה וכו' דברי ב"ש וכו' ובה"א לא עולה, הוה ליה להקשות אב"ה הקודם לר' יוסי, דהיינו ת"ק דריש פרקין דקאמר דכל הבשר אסור להעלות חוץ מבשר דגים וכו', דכלל בשר עוף בכלל אסור העלאה כב"ה. וקאמר דלא הקשה בש"ס זה משום דקסברא דת"ק נמי כי אמרו אליבא דב"ה דווקא אמרו, והוא הוא שגילה בסיפא ואמר דדבר זה מחלוקת ב"ש וב"ה, וכלומר דאין סברא זו דאמר ברישא דכל הבשר אסור

להעלותו סברא מיוחדת לו לבד בכל הבשר, דבשר עוף דהוא בכלל כל הבשר ואסור להעלותו אינו אלא סברת ב"ה, וב"ש חולק בזה. ונפקא מינה שאם תמצא איזה סתם דקאמר דמותר, דלא תסמוך עליו, דסברת ב"ש היא. וכה"ג מצינו בש"ס דיבמות דף קכ"ב ע"א.

ומטעם זה אתי שפיר דאין זה סתם ואח"כ מחלוקת, דאין כאן סתם כלל, דאין הסתם סברא מיוחדת לת"ק אלא סברת ב"ה היא, כמו שפירש אח"כ שהסתם הוא לב"ה דווקא, ודומה זה למאי דאמרינן בכמה דוכתי מתניתין ר' פלוני היא, דפירושו הוא דאין לאותה משנה דין סתם אלא דין יחיד שהוא יחיד שנאה. ומכיון שכן הוא, לא ידעתי מאי קאמרו התוספות ואין זה סתמא ואח"כ מחלוקת, דב"ש במקום ב"ה אינה משנה. שהרי אף אי לא הוי מחלוקת זה דב"ש וב"ה לא הוי סתם ואח"כ מחלוקת מהטעם שכתבתי, ועל זה צ"לע. ויהיה מה שיהיה הר"ב שהעתיק דברי התוספות אלו, בגמר דבריו נתפס דאין פירושו דיבמות פ"ג משנה א' על אינה משנה, דפירש ומהפכינן לה, מחוור. שהרי כי מהפכינן לה נמי הוי מחלוקת, וא"כ מאי קאמר הכא דלא הוה מחלוקת משום דאינה משנה. ודוחק הוא לומר דה"ק, ואין זה סתם ואח"כ מחלוקת דאין הלכה כסתם, דהכי יסבור הר"ב, דלפי זה יהי קשה איך נפסוק הלכה כב"ש לגבי ב"ה, דב"ה הוא דאית ליה סברת הסתם דאין הלכה כמותו, שאינו כן דב"ה לית ליה סברת הסתם על כי ב"ש במקום ב"ה אינה משנה, ומהפכינן לה ונמצא דב"ש הוא דאית ליה סברת הסתם דאין הלכה כמותו, דא"כ קשה מה שהקשה התי"ט דלמה פסקו כת"ק, אלא ודאי צ"ל דאין פי' זה מחוור, ואף מה שפירש התי"ט לא אתי שפיר כמו שהוכחתי ביבמות ע"ש, ועיין עוד מ"ש בפ"ד דנדה משנה ג':

אר"י זו מקולי ב"ש וכו'. ש"ס והעתקתיה לעיל, ר"י היינו ת"ק וכו', מאן ת"ק ר"י, כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. והא דלא קתני בקצור אר"י העוף עולה וכו' דברי ב"ש וכו', י"ל משום דאיכא למטעי ולמימר דהוא פליג אר' יוסי וס"ל דאין חולק בזה, אבל באמרו מתחילה הוא בעצמו העוף עולה וכו', ואח"כ קאמר אמר ר"י שפירושו דאמר, ש"מ דהמחלוקת סתמא הוא דכ"ע מודו שיש בו מחלוקת, אלא שעיקרו יצא מפי ר' יוסי. וקמ"לן בזה דבעי אדם לומר דבר בשם אומרו, דאי לאו דאתא לאשמועינן דבר זה, לא הוה נפקא לן מידי במה שהיינו יכולים לטעות ולומר דהת"ק ס"ל דאין בזה מחלוקת, דסוף סוף ב"ש הוא החולק ולגבי ב"ה אינו חשוב לכלום, אלא דלא הוה שמעינן זה הכלל דבעי למימר דראוי לומר דבר בשם אומרו. ואע"ג דמדקתני אמר ר' יוסי ידעינן דלא פליג, ועל כרחין היינו אומרים דלומר דבר בשם אומרו קתני ליה, מ"מ

אי לאו דשני תנא בדבוריה, הייתי אומר דעל כי לא פליג אעיקר הדין, דאף הוא מודה דסברת ב"ה דהלכתא כותיה כסברתו, קאמר בלשון זה דאמר ר' יוסי, אבל הין הכי נמי דקמפלגי בהא, דלדידיה הוא כך"ע, ולר"י יש בו מחלוקת, ולא הוה שמעינן זה הכלל דבעי למימר דאדם חייב לומר דבר בשם אומרו:

משנה ב

שני אכסנאין. מסתמא אינם מכירין זה את זה, להיותם אורחים הבאים כל אחד ממקומו, ובכה"ג דווקא התירו משום הכי לא נקט שני אנשים:

משנה ד

רע"א. אע"ג דלא פליג את"ק קאמר רע"א, משום דפליג אר"י, כמ"ש הר"ב:

פרק ט

משנה א

והאלל. למאן דמפרש (ריש לקיש, קכא.) בשר שפלטתו סכין ונשאר דבוק לעור, צ"ל דלא שנאו אצל העור אלא הפסיק ביניהם ברוטב, דלא תימא דאין העור מצטרף אלא אם כן יש עליו אלל, והואיל ושנא רוטב שנא קיפה שהם התבלין היורדין בשולי הקדרה תחת הרוטב:

משנה ב

והלטאה והחומט ר' יהודה אומר הלטאה כחולדה. הקדים התנא הלטאה לחומט, אע"ג דר' יהודה אלטאה פליג, משום דכך הוא סדרא דקרא (ויקרא יא, ל):

משנה ד

שתחבן בקיסם וכו'. ז"ל הרמב"ם בפ"א מה' שאר אבות הטומאות (הי"ב): עור שיש עליו כשני חצאי זתים בשר נבלה, העור מבטלן ואינם מטמאים לא במגע ולא במשא, שכל שאינו מטמא מן הנבלה במגע אינו מטמא במשא, אבל שני חצאי זתים שתחבן בקיסם הנושאן טמא שהרי נשא כזית, והנוגע טהור שאין חבורי אדם חבור, והוא שיהיו שניהם מרודדים ודבוקים זה בזה עד שינטלו כאחד, אבל אם היה חצי זית זה בפני עצמו וזה בפני עצמו אפילו הוליך והביא כל היום כלו טהור, עכ"ל.

ופי' דבריו לפי הנראה מהש"ס לר"ע דהלכתא כותיה כך הוא, עור וכו' העור מבטלן, ואין לעור דין שומר, ולכן הנוגע בהם מאחורי העור אינו מטמא במגע, דמשום הכי אינו מטמא במשא, שכל שאינו מטמא מן הנבלה במגע מכל צד אינו מטמא במשא. אבל שני חצאי וכו' והנוגע טהור, פי' הנוגע באחד משניהם אעפ"י שהם מחוברים ע"י אדם,

אינו כנוגע בשניהם, אבל אם נוגע בשניהם ודאי טמא, וכ"כ בפ"ד מה' טומאת מת (ה"ה) כזית מן המת שחתכו לחלקים ורדדו ודבקו מטמא באהל ובמשא, ואינו מטמא במגע קצתו אעפ"י שחברו, שאין חבורי אדם חבור, ע"כ. דבאמרו קצתו משמע כמ"ש, שאם נגע בכלו דהיינו שנגע בשניהם ודאי מטמא במגע, ככל שני חצאי זתים דעלמא בלי שום חבור שהנוגע בשניהם טמא וכמו שפסק בסוף אותו הפרק, ומשום הכי הוא מטמא הכא במשא מפני שמטמא נמי במגע כשנוגע בשניהם, וכה"ג כשנושא שניהם מטמע במשא, אבל אם היה חצי זית וכו', אף כי מטמאים במגע על הדרך שאמרנו, מ"מ אינם מטמאים במשא שהרי אינם ניטלים כאחד שלא ע"י בית יד, ולהטמאות במשא בעינן שינטל כל הכזית כאחד, ואף כי מחובר בידי אדם לא איכפת לן כל שאינו צריך שום בית יד כדי לישא אותו, כל זה נראה מסוגית הש"ס (דף קכד). ואף רש"י ז"ל יש לפרשו הכי בלי דוחק ע"ש יפה יפה, ואין אנו צריכים למה שנדחק התי"ט בשם הכסף משנה ולאפושי פלוגתא, ואף כי מתחילת הסוגיא נראה דרדוד דש"ס הוא בידי שמים כמו שחשב הכסף משנה לפרש בלשון רש"י, מ"מ המדקדק היטב יראה שאין לומר הכי אלא דוגמא בעלמא הוא דנקט הש"ס ברדוד:

והבט עיניך וראה דתנן (התם) עור שיש עליו כזית בשר הנוגע (בציר) [בציב] היוצא ממנו ובשערה שכנגדו טמא. ובש"ס (שם.) לא שנו אלא פלטתו חיה אבל פלטתו סכין בטיל וכו' ואפילו כנפיא, כדאמר רב פפא במרודד הכא נמי דבטיל כי פלטתו סכין אפילו כנפיא הוא במרודד, זה הוא תורף הענין ע"כ. ופי' רש"י (שם:) במרודד. דק וקלוש וארוך ור(ו)חב, דכי מצרפת ליה הוי כזית, ומיהו לא טרח איניש ומצ(ט)רף ליה, ומיהו פלטתו חיה דלאו איהו בטליה לא בטיל, עכ"ל. הרי מבואר דכ"ע מודו דכזית אפילו כלו מרודד כי פלטתו חיה לא בטיל ומטמא, ובסוף אותה סוגיא (שם) אמרינן בשמא דעולא שהוא מרא דשמעתא קמייתא, דלטמא במשא בעינן שיהיה נישא בבת אחת בלא בית יד (דבר) אחר, ומקשה תלמודא תנן היו עליו שני חצאי זתים מטמאים במשא ולא במגע דברי ר' ישמעאל, אמאי והא לאו נישא הוא, ופי' רש"י: דברי ר' ישמעאל, אלמא כיון דאין עור מבטלו מטמא במשא ואע"ג דלאו מחובר הוא ביחד, ע"כ. ומשני אמר רב פפא במרודד. שיש כאן חצי זית ורחוק ממנו חצי זית, ורצועות בשר מזה לזה ומחברתו, ע"כ (רש"י). ואי אמרת בשלמא שאלו השני חצאים אינם מחוברים זה עם זה ע"י רצועות בשר המרודדות אלא בידי אדם אתי שפיר, דבכזית דרישא שהוא כלו מחובר בידי שמים אלא שהוא מרודד, מודה ר' ישמעאל דמטמא במגע דלא הוי נוגע וחוזר ונוגע, משא"כ הכא דהשני חצאים אינם מחוברים אלא ע"י רידוד בני אדם, דהוה ליה נוגע וחוזר ונוגע ומשום הכי

אינו מטמא במגע לר"י, אלא במשא, מפני שלהיותו מחובר ע"י רדוד אפשר להנשא כלו כאחד בלא בית יד אחר. אלא אי אמרת דהאי מרודד דהכא נמי הוא בידי שמים, השתא ומה כשהכזית מרודד כל כך שהוא כנפיא מודה ר' ישמעאל דמטמא במגע, כשהכזית יותר מצורף שיש שני חצאי זתים מקובצים ואינם מרודדים אלא מעט באמצעם לא כל שכן. אלא ודאי מוכרחים אנו לומר כפי' הרמב"ם, שהשני חצאי זתים הם מרודדים בידי אדם, וזו היא ממש כוונת רש"י.

ומשום דפסק הרמב"ם כר"ע דהעור מבטלם, כתב דאינם מטמאים אפילו במשא, משום דאינם יכולים לבא לכלל מגע אף מאחורי העור, אעפ"י שמלפניי העור היו יכולים לבא לכלל מגע אילולי שהעור מבטלם, משום דאית ליה לר"ע יש נוגע וחוזר ונוגע, אפילו הכי אינם מטמאים במשא אע"ג דמחמת רדודם הם יכולים להנשא כלם כאחד. וכשהכזית כלו מחובר בידי שמים אף כי מרודד הוא, פסק כר"ע דאין העור מבטלו ומטמא, דע"כ לא קאמר ר"ע דהעור מבטל הבשר שעליו אלא כל חלק בשר שהוא פחות מכזית, וכן פירש האי דמודה ר"ע בשני חצאי זתים שתחבן בקיסם והסיטן שהוא טמא, דמוקי לה נמי בש"ס (שם) במרודד, דהיינו בידי אדם, דבהכי אתי שפיר שיש חדוש, דאע"ג דע"י חבור בני אדם אינו יכול לבא לכלל מגע במגע קצתו, מכל מקום הואיל וע"י מגע כלו דהיינו שיגע על השני חצאי זתים כאחד הוא מטמא דס"ל יש נוגע וחוזר ונוגע, מטמא אף במשא, להיותו מרודד ומחובר זה בזה בידי אדם בענין שיוכל להנשא כלו כאחד בלא הבית יד, ולא דמי לשני חצאי זתים שעל העור שאינם יכולים לבא לכלל מגע מאחורי העור אף אם יגע בשניהם כאחד מפני שהעור מבטלם, ומשום הכי אינם מטמאים במשא. ור"י אף הוא ס"ל דהשני חצאי זתים התחובים בקיסם המרודדים בידי אדם שיכולים להנשא כאחד מטמאים במשא, אע"ג דלדידיה אינם יכולים לבא לכלל מגע כלל משום דאין חבורי אדם חבור, והוא ס"ל דאין נוגע וחוזר ונוגע, משום דלית ליה זה הכלל דר"ע שכל שאינו בא לכלל מגע לא בא לכלל משא, אבל אי אמרת דמרודד דשני חצאי זתים שתחבן בקיסם הוא בידי שמים, הודאה זו דר"ע למאי נצרכה, הלא כשהכזית מחובר בידי שמים אפילו כלו מרודד ואפילו על העור דכי ליכא כזית במקום אחד קאמר ר"ע דמבטלו קא מודה דמטמא, כ"ש כשהכזית אינו כלו מרודד אלא באמצעיתו וגם שאינו על העור שיש לו כח לבטל דיודה ר"ע דמטמא, לכן נראה לע"ד דהאמת הוא כמ"ש:

משנה ה

בין סתומים בין נקובים טמא. משום דבסיפא צריך לשנות נקובים בסוף מפני האריכות שבו, שנאו כמו כן בסוף ברישא, אע"ג דהוי זו ואצ"ל זו:

משנה ו

אף הנוגע באדמה שכנגד הבשר טמא. בדר"י הוצרך לפרש שכנגד הבשר, כדי שלא נטמא יותר, ונראה דכנגד הבשר דקתני משמע כנגדו וכמותו, שאם נוצר מהשרץ צדו אחד והוא כעובי אצבע מצד הגוף, ומצד הראש הוא פחות משיעור זה, לא יטמא האדמה שכנגדו אלא בעובי אצבע כנגד הגוף ופחות ממנו כנגד הראש, כלל העולה כל מה שחסר מן השרץ מטמא באדמה ותו לא:

משנה ז

הבשר צריך הכשר וכו' ור"ש מטהר. כתב הר"ב דר"ש אריש קאי וכו', ש"ס (דף קכט.). וה"ה דקאי נמי אסיפא אמאי דתנן הבשר צריך הכשר כמבואר בש"ס (שם:) לעולם אסיפא ולאו אאבר אלא אבשר מה וכו', ע"ש ובמ"ש רש"י (ד"ה אלא לעולם). ולפי זה אין להקשות אמאי נטר ליה עד הכא, והא דהוצרכה הש"ס לישבו אריש, הוא משום דר"ש סתמא קאמר מטהר, דמשמע בין האבר ובין הבשר, וא"א לישבו על האבר כי אם אריש, ודוק:

פרק י

משנה א

הזרוע והלחיים והקיבה. הא דלא תנן הלחיים הזרוע והקיבה, או הקיבה הזרוע והלחיים. יש לומר משום דסדרא דקרא נקט (דברים יח, ג), והתם החשוב חשוב קדים, דהא לפי מעשה פינחס בזמרי, שעל ידו זכה למתנות אלו לכהנים כדאיתא במדרש (עי' רש"י דברים יח, ג. מ"ש דורשי רשומות הי' אומרים וכו') הוה ליה לכתוב הזרוע והקיבה והלחיים, שהרי בתחילה החזיק הרומח שבידו בזרועו שמפני זה זכה לזרוע, ואח"כ דקר את האשה אל קבתה שמפני זה זכה לקיבה, ואח"כ עמד ויפלל בלחייו ועקימת שפתיו שמפני זה זכה ללחיים, כדאיתא כל זה במדרש ובש"ס (דף קלד:):

משנה ג

במאה. לא מצאתי טעם למנין זה, כי אם דגילה לנו דבבכור בעל מום איירי כמ"ש הר"ב, על כי מאה הוא מנין אות קוף, והוא המנין הקטן שבאותיות שקר העומדות על רגל אחד כחיגר כדאיתא בש"ס (שבת קד.), ואין לך מום גדול מזה. ועוד ידוע ליודעי חן כי קוף נקראת הס"א, כאמרם ז"ל (עי' ב"ב נח.) כקוף לפני אדם, כי כן יש להם אחיזה ברגל הקוף הארוך, והנה הס"א היא היא המטלת מום באדם ובבהמה, וסימניך קוף עם ג' אותיותיו הוא קפ"ט, וכן הוא מו"ם באותיותיו כזה מ"ם וי"ו מ"ם:

פרק יא

משנה ב

כל שהן. נקט לשון זה לפי שאין לך צאן ראויה ליגזז שלא יהיה עליה צמר כמשקל קטן זה:

מלובן ולא צואי. הכי פירושא דלישנא דמתניתין לפי פירוש הר"ב, וכמה הוא נותן לו משקל וכו', מלובן שיהיה לו משקל זה כשהוא מלובן, ולא די שיהיה לו משקל זה כשהוא צואי. משום הכי האריך התנא בדבורו ולא סגי ליה באמרו מלובן לבד, דהוה משמע דדין אחר הוא שצריך שיהיה הצמר מלובן, ודק נמי בלישניה בשנותו את טעמו של משקל זה באמרו כדי לעשות ממנו בגד קטן, אחר מלובן ולא צואי, דאי מלובן ולא צואי דין אחר הוא, לא הוה ליה להפסיק בין המשקל וטעמו בדין אחר שאין טעם זה שייך עליו, והכי צריכים אנו לפרש בעל כרחנו מדקתני סיפא לבנו ולא צבעו חייב, ואי דינא הכי מאי קאמר לבנו, והלא לכתחילה צריך ליתנו לו מלובן:

שחופות ולא לבנות זכרים אבל לא נקבות. למאן דמפרש זה נותן לעצמו וכו' כפשוטו כמ"ש הר"ב, יש בו רבותא כשמכר השחופות והזכרים שהם הרעים, ונשארו לו הטובים, שאינו יכול הלוקח לומר לו מתנה דכהן יש לי גבך, אע"ג דאם היה כן היה הדבר כהוגן שנותן מן היפה על הרע, וכ"ש כשמכר הטובים והשאיר לו הרעים שאין הלוקח יכול לומר לו כן, שהרי אינו מן הראוי שיתן מן הרע על היפה.

ולמאן דמפרש זה נותן לעצמו וכו' דעצה טובה קמ"ל, אבל לעולם על המוכר ליתן, אלא שעצה טובה קמ"ל שיקנה מהלוקח הגיזה הגרועה כדי ליתן על הגרועים, ולא יתן מן היפה שבידו על הגרועים, לא שמעינן העצה טובה אלא דווקא בענין זה שמכר הגרועה והשאיר לו הטובה, דאי הוי להפך אין זה עצה טובה שיקנה בדמים מהיפה שמכר ליתן על היפה, הואיל וכלהו מין אחד חשיבי ויכול ליתן מן הגרועה שבידו על הכל, דהוי דינא הכי למאן דמפרש למתניתין בעצה טובה:

פרק יב

משנה ב

עוף טמא פטור וכו'. מפני שצריך לפרט כשהעוף טמא והבצים טהורים או איפכא, דלא הוה שמעינן זה מזה, לא קתני סתם נוהג בטהור ואינו נוהג בטמא, כדקתני לעיל בגיד הנשה:

משנה ג

אפילו ארבעה. דלא רמיזי בקרא כי אם שלשה פעמים, והם לא תקח א', שלח ב', תשלח ג':

וחמשה. דלא תימא ארבעה דווקא:

משנה ה

אפילו לטהר את המצורע. כתב התוספת י"ט משמא דגמרא (דף קמא.) דאצטריך דלא תימא הואיל והוא אסור בתשמיש המטה וכו'. והנה אני רואה שהעיקר חיסר, והוא מ"ש רש"י ז"ל, כמ"ד במועד קטן (דף ז:) ימי ספירו וק"ו לימי חליטו, ע"כ. דלפי פסק הלכה דבימי חלוטו מותר בתשמיש המטה לא שייך טעם זה כי ימי סיפורו דאסור לכ"ע הם אחר שהביא השתי צפורים וליכא למימר דלמצורע דל דמביא שתי תורים קאמר דלא שייך לומר עלייהו לטהר אלא לכפר. ועוד לא שמענו מעולם שתהיה כפרתו מעכבתו אלא לאכול בקדשים ולא בתשמיש המטה, אלא כי טבל והעריב שמשו של יום השביעי לטהרתו דשרי לאכול בתרומה אין ספק שמותר בתשמיש המטה, ואפילו כי לא טבל אם כבר עברו השבעת ימים מסופק אני דשמא יהיה מותר בתשמיש המטה, שהרי כתיב (ויקרא יד, ח) וישב מחוץ לאהלו (דפירשו רז"ל (מו"ק שם) על אשתו) שבעת ימים. הרי שתלה הכתוב איסור תשמיש המטה בימים ולא בטבילה וכ"ש בכפרה:

חולין מתחיל בהא ומסיים בהא, כי חולין מדבר בענייני המאכלים שהם מותרים בעולם הזה הנברא בהא (מנחות כט:), ונכנסים בפה שיש בה ה' מוצאות, והמאכל מביא לידי חטא כדכתיב (דברים לב, טו) וישמן ישורון ויבעט. ובפרט מאכל אסור כדכתיב (ויקרא יא, מג) ונטמתם בם. ולכן צריך לסמוך עצמו להא האחרת הרומזת לתשובה, כמ"ש רז"ל (מנחות שם) דמשום הכי היא פתוחה מן הצד דאי בעי ניעול בהא:

סליק מסכת חולין. שבו דיני אוכלין:

אם תתן בפה איסור האל זר בך יליץ.

לכן רץ ואל תסור מללמוד בתוך חולין: